

Analysis of information on religion and mythology in the book Videvdad

Termez State Pedagogical Institute
Trainee-teacher of the Department of History
Nasriddinov DiloVar

Abstract

This article provides information about the study and composition of the book "Videvdad", which is a component of the Avesta, the sacred book of the Zoroastrian religion. The sections of the book Videvdad and information about them are also briefly explained.

Keywords: Book of Videvdad, Angra Mainyu, I.M. Dyakonov, Fragard, follower of Voxu-Man (Noble Thought), Ahura Mazda

Videvdad kitobida din va mifologiyaga oid ma'lumotlar tahlili.

Termiz davlat pedagogika instituti
Tarix kafedrasida stajyor-o'qituvchisi
Nasriddinov DiloVar

Annotatsiya: Ushbu maqolada Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi bo'lgan Avesta kitobining tarkibiy qismi hisoblangan "Videvdad" kitobining o'rganilishi, tarkibiy qismi haqida ma'lumot berilgan. Videvdad kitobining bo'limlari va ular haqida ma'lumotlar ham qisqacha tushuntirilgan.

Kalit so'zlar: Videvdad kitobi, Angra Mainyu, I.M.Dyakonov, fragard, Voxu-Man (Ezgu fikr) izdoshi, Ahura Mazda

Videvdad 22 ta bobdan iborat bo'lgan uzun muqaddas kitob bo'lib, uning boblari frakartlar yoki Pargaradlar deb ataladi. Garchi alohida ko'rib chiqilganda va uning kelib

chiqishi haqidagi ma'lumotlarsiz bir-biriga bog'liq emasdek tuyulsa-da, Videvdad aslida o'zining 22 bobi davomida yagona umumiy mavzuga ega bo'lib, uni to'g'ri nuqtai nazardan qaralsa, qisqacha umumlashtirish va tushunish mumkin. Vendidodning mazmunini quyidagi bo'limlarga ajratish mumkin.

Birinchi bo'lim, ya'ni birinchi frakart, muqaddas kitob uchun asos yaratadi. Unda Angra Mainyu kirib kelishidan oldingi Yerning holati va u kirgandan so'ng keltirib chiqargan vayronagarchiliklar batafsil tasvirlanadi.

Ikkinchi bo'lim, ikkinchi frakartni o'z ichiga olib, har bir Zravne Dareyo-Xad ta oxirida sodir bo'ladigan voqealarni va Yerni qutqarish hamda qayta yaratish vazifasi topshirilgan ikkita buyuk ma'naviy mavjudotni tasvirlaydi.

Uchinchi va asosiy bo'lim, frakart III dan XVIII gacha davom etgan bo'lib, unda Angra Mainyu hujumiga qarshi kurashda insonga yordam berish uchun Zardusht payg'ambar tomonidan berilgan batafsil qonunlar o'z aksini topgan.

To'rtinchi bo'lim, ya'ni frakart XIX, Zardusht bilan Angra Mainyu o'rtasidagi jang tafsilotlarini va Anxra Manyoning mag'lubiyatini o'z ichiga oladi.

XX dan XXII gacha bo'lgan frakartlarni o'z ichiga olgan so'nggi *beshinchi bo'lim* bizga Angra Mainyu mag'lubiyatidan so'ng Yerning o'zining so'nggi najotiga qarab ilgarilab borishini ko'rsatadi.

Videvdad Yer yuzida mavjud bo'lgan 16 ta shahar tavsifi bilan boshlanadi. So'ngra u Angra Mainyuning ushbu 16 ta shaharning har biriga kirishi va u keltiradigan vayronagarchilik turlarini tasvirlaydi. fragardda o'sha davr zardushtiylarining geografik tasavvurlari haqida ma'lumotlar keltirilgan. Ahura Mazda yaratgan yerlarning ro'yxati shimoli-sharqdan (Oriylar mamlakatidan) boshlanib, asosan janubi-g'arbga tomon davom etadi. Asosiy mavzu - ikki kuchning kurashi: Donishmand Yaratuvchi (Ahura Mazda) va Yovuz Ruh (Angra Manyu). Ahura Mazda ezgu yerlarni yaratadi, Angra

Manyu esa ularga turli ofatlarni yuboradi. Ilgari bu shaharlarni haqiqiy dunyo shaharlari bilan geologik va geografik usullar orqali aniqlashga urinishlar bo'lgan. Ba'zi o'xshashliklar topilgan, ammo ular noaniq. Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, ushbu fragard (shuningdek, Yimaga bag'ishlangan keyingisi ham) Videvdatga keyinchalik kiritilgan qo'shimcha hisoblanadi. Masalan, I.M.Dyakonov uning tuzilishini miloddan avvalgi 160-155 yillarga, ya'ni Grek-Baqtriya podsholigi Parfiya podshosi Mitridat I tomonidan tor-mor qilingan davrga tegishli deb hisoblaydi¹.

Videvdat — diniy matn bo'lishi bilan birga davlat va jamiyat hayotini tartibga soluvchi huquqiy manba hisoblanadi. U orqali qadimgi xalqar jamiyatida huquqiy madaniyat, axloqiy majburiyat va diniy javobgarlik qanchalik bog'liq bo'lgani ko'rinadi

Videvdat Zardushtiylikdagi ahloqiy va huquqiy normalarni o'zida mujassam etgan. Bu matnda turli huquqiy sohalar yoritilgan.

- Jinoyatlar,
- Axloqiy buzilishlar,
- Gigiyena va poklik qoidalari,
- Nikoh va jinsiy munosabatlar,
- Mulk, o'lim, irsiylik,
- Ishchilar va xo'jayinlar munosabati

Videvdat kitobidagi huquqiy munosabatlar o'ragnilganda asosiy qarama-qarshilik moddiy va ma'naviy jihatlar o'rtasida emas, balki tirik va o'lik, hayotga tegishli va, shunga mos ravishda, o'limga aloqador narsalar o'rtasida ekanligi namoyon bo'ladi. Inson o'zini allaqachon va yomonlik, hayot va o'lim o'rtasida taqsimlangan dunyoda topadi; uning ezgu amallari shaytonlarni, ayniqsa Yolg'onni zaiflashtirishga qodir, ammo yovuzlikka qarshi turishning eng samarali vositalari sehrli formulalar va

¹ Дьяконов И М “История Мидии: от древнейших времен до конца IV века до н.э. М.”—Л., 1956.

marosimlar bo‘lib qolaveradi. Pahlaviy sharhida taqdir va mavzusi yanada chuqurroq tahlil qilinadi: “Jismoniy narsa taqdir tufayli, ma’naviy narsa esa amallar tufayli sodir bo‘ladi. Aytiladiki: xotin, zurriyot, hokimiyat va hayot taqdir tufayli, qolgani esa amallar tufayli bo‘ladi”. Shunday qilib, Videvdatning axloqiy dualizmi uni milodiy birinchi asrlardagi boshqa axloqiy tizimlar — xristianlik, gnostitsizm va qisman neoplatonizm bilan bir qatorga qo‘yadi. Biroq, bu avestiy kodeksda yuqorida aytib o‘tilgan oqimlardagi kabi moddiy va jismoniy narsalar qoralanmaydi, aksincha; boshqa tomondan, taqdir g‘oyasi ancha katta o‘rin egallaydi. Nihoyat, bu ta’limotlarning hech birida axloq sub’ektlari sifatida hayvonlar ko‘rib chiqilmaydi — bu ham zardushtiylik axloqining o‘ziga xos xususiyati bo‘lib, uni barcha farqlariga qaramay, buddaviylik bilan yaqinlashtiradi.

Videvdat kitobidagi huquqiy munosabatlar o‘ragnilganda asosiy qarama-qarshilik moddiy va ma’naviy jihatlar o‘rtasida emas, balki tirik va o‘lik, hayotga tegishli va, shunga mos ravishda, o‘limga aloqador narsalar o‘rtasida ekanligi namoyon bo‘ladi. Inson o‘zini allaqachon va yomonlik, hayot va o‘lim o‘rtasida taqsimlangan dunyoda topadi; uning ezgu amallari shaytonlarni, ayniqsa Yolg‘onni zaiflashtirishga qodir, ammo yovuzlikka qarshi turishning eng samarali vositalari sehrli formulalar va marosimlar bo‘lib qolaveradi. Pahlaviy sharhida taqdir va mavzusi yanada chuqurroq tahlil qilinadi: “Jismoniy narsa taqdir tufayli, ma’naviy narsa esa amallar tufayli sodir bo‘ladi. Aytiladiki: xotin, zurriyot, hokimiyat va hayot taqdir tufayli, qolgani esa amallar tufayli bo‘ladi”. Shunday qilib, Videvdatning axloqiy dualizmi uni milodiy birinchi asrlardagi boshqa axloqiy tizimlar — xristianlik, gnostitsizm va qisman neoplatonizm bilan bir qatorga qo‘yadi. Biroq, bu avestiy kodeksda yuqorida aytib o‘tilgan oqimlardagi kabi moddiy va jismoniy narsalar qoralanmaydi, aksincha; boshqa tomondan, taqdir g‘oyasi ancha katta o‘rin egallaydi. Nihoyat, bu ta’limotlarning hech

birida axloq sub'ektlari sifatida hayvonlar ko'rib chiqilmaydi — bu ham zardushtiylik axloqining o'ziga xos xususiyati bo'lib, uni barcha farqlariga qaramay, buddaviylik bilan yaqinlashtiradi.

Tabiat kuchlariga qarshi jinoyatlar tushunchasi zardushtiylikdagi huquqning umumiyligi g'oyasi bilan bog'liq edi: uning subyekti sifatida nafaqat inson yoki ilohiyot, balki boshqa diniy-huquqiy ta'limotlardagi kabi, barcha tirik mavjudotlar ham namoyon bo'lardi. Hasharotlar, qushlar va hayvonlarga (ayniqsa uy hayvonlariga) axloqiy tanlov huquqi berilgan edi. “Sen chorvaga tanlash imkonini berding, — deya murojaat qiladi Zardusht Ahura Mazdaga, — chorvador yoki chorvador bo'lmagan kishiga qaram bo'lish uchun. Chorvador — Voxu-Man (Ezgu fikr) izdoshi; chorvador bo'lmagan kishi unga aloqador emas. Alohida qiziqish uyg'otadigan jihat Videvdatning itga taalluqli qoidalaridir (XIII fargart), chunki bu hayvon amalda inson bilan teng huquqli mustaqil subyekt sifatida ko'rib chiqilgan

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Andres-Toledo, Miguel Angel & Cantera, Alberto. “Manuscripts of Widewdad”.
2. Abdulloyev Sh. “Авеста”нинг ўзбекча таржималари: муаммо ва мулоҳазалар.
3. Асқар Маҳкам. “Авесто”. — Т: «Шарқ», 2001.
4. АВЕСТА. “Адаптированный перевод, исследование и комментарии”.